

אחרי רצף של גיליונות ובהם קובצי מאמרים המוקדשים לנושאים מיוחדים, אנחנו מביאים בפניכם גיליון "אקלקטי", שאין בו נושא מרכזי מוצהר. אף-על-פי-כן, בין הפרקים ההיסטוריים השונים הנדונים במאמרים ובסקירות הספרים עובר חוט שני, גם אם הוא מסתתר לעתים בשולי היריעה: היחס אל הזר ו"האחר".

בניסיון לעקוב אחרי חוט זה בנבכי הגיליון, אפשר להבחין בו מיד בריאיון עם פרופסור עמנואל סיון, ההיסטוריון שרוב מחקריו דנים ביחסים בין העולם הנוצרי לעולם האסלאם, והם נפרשים מימי מסעי הצלב, דרך הקולוניאליזם הצרפתי בצפון אפריקה ועד לפונדמנטליזם האסלאמי כיום – שלבים היסטוריים, שהולידו רגשות ועמדות המשפיעים גם על הסכסוך הישראלי-הפלסטיני. עמנואל סיון אף מנתח את התזות הגדולות – בייחוד את אלו של אדוארד סעיד וסמואל הנטינגטון – אשר ניסו להבהיר את הקשרים בין בני התרבות המערבית לבני תרבות האסלאם ואת הראייה ההדדית של אלה את אלה. רגשות איבה והתנשאות בצד מדיניות של סובלנות פרגמטית כלפי האחר, מבצבצים גם בכל המחקרים האחרים המוגשים כאן. במאמרו של גיא ביינר נזכרת העובדה, כי בפרוץ מגפות אימתניות – דִּבְרָה, עגבת, כולרה, שפעת – נהוג היה תמיד להטיל את האשמה על בני אומה אחרת; למשל, מגפת השפעת האיומה בסוף מלחמת העולם הראשונה נקראה "השפעת הספרדית" בניהם של בני מדינות אירופה השונות (אך לא בפי הספרדים, כמובן). העיר שנחאיי לפני מלחמת העולם השנייה, מזכיר לנו ניב חורש, נהנתה מפריחה כלכלית במידה רבה בזכות חופש הפעולה שניתן בה לזרים, אולם שנאת הזרים וההסתגרות שהחלו בימי שלטונה של המפלגה הלאומית הסינית, ואחר-כך בימי המפלגה הקומוניסטית, גרמו לשקיעתה המתמשכת של העיר. ואילו דני רוח מספר על מנהיג רוחני הודי, שעידד תפישות הינדואיסטיות בהתאמה למושגים נוצריים-מערביים ובכך גרם לאנשי רוח במערב, לרבות פילוסופים בישראל, לפרש באופן לא-נכון את ההגות ההודית.

ומן העולם הרחב לארץ ישראל. לי מיכאל-ברגר טוענת, כי במשפט התאטרלי שנערך בתל-אביב בשנת 1936, בעקבות העלאתו של המחזה **הסוחר מוונציה** בתאטרון "הבימה", עמדה על הפרק לא רק שאלת האנטישמיות שביטא שקספיר, אלא גם יחסו המורכב של היישוב היהודי בארץ ישראל כלפי השלטון והתרבות הבריטיים מצד אחד, וכלפי האוכלוסייה

הערבית בארץ מצד אחר. אריאל פלדשטיין מראה כיצד המוטיב המרכזי בסרטים שנעשו על מלחמת תש"ח, הן בשנת 1955 והן בשנת 2002, היה לאו דווקא המאבק בין יהודים לערבים, אלא המתח והפער בין ילידי הארץ "הצברים" לבין העולים החדשים שגויסו למלחמה מיד עם רדתם מאוניות המעפילים. על ביטוי אחר למתח זה – בין יהודי הגולה להנהגת היישוב והמדינה – עומדת רחל רוז'נסקי בתיאור המאבק שהתנהל בהרצאות ובכתובים בין אנשי הרוח היידישיסטים, בעיקר בארצות-הברית, לבין הדוגלים בהגמוניה המוחלטת של העברית ובעיצובו של "יהודי עברי חדש" המתנער מן התרבות הגלותית. ולא בכדי מכנים דורון בר וריכב רובין את הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים "נוף במאבק": בשכונה קטנה זו שבתוך החומות התנהלו לא רק קרבות בין חיילים ירדנים לתושבים היהודים וללוחמים שבאו לעזרתם בשנת 1948; גם אחרי הניצחון הישראלי במלחמת ששת הימים היה הרובע זירה למאבק בין אלה המבקשים להפוך אותו לסמל לאומי היסטורי לבין אלה החותרים להעניק לו אופי יהודי-דתי אורתודוקסי, תוך גילויים בוטים של חוסר סובלנות כלפי הלא-יהודי והיהודי-החילוני.

חוט השני של היחס לאחר עובר גם בסקירות הספרים שבגיליון. מובן, כי שני הספרים הדנים בפלסטינים (מנקודות מבט כמעט הפוכות זו לזו), ספרו של מצטפא כבהא וספרו של אפרים קארש, עניינם במאבק ובקשרים בין שני העמים הנאבקים על ארץ ישראל, אך גם ביחסן של ממשלות זרות – בארצות ערב ובמעצמות הגדולות – כלפי הפלסטינים וכלפי היהודים מראשית המאה העשרים ואילך. ספריהם של דוד רודמן וסמואל פיינר בוחנים את מעמדם של היהודים בקרב עמי אירופה מן המאה השש-עשרה ועד למאה השמונה-עשרה, אך הם נוגעים גם בהבדלים ובמתחים בין זרמים שונים בתוך העולם היהודי. היחס במדינת ישראל אל ניצולי השואה הוא עניין שכבר העסיק חוקרים רבים, והוא נדון מזווית ראייה ספרותית בספרה של טלילה קוש זוהר. ואפילו בספרו הוותיק של יוהאן האווינחה, **סתינו ימי-הביניים**, הדין לכאורה במקום ובזמן שבו לא נכחו זרים ו"אחרים" – גם בו אין מנוס מקריאה על מטיפים נגד יהודים, איבה מעמדית, שנאה לתורכים ומלחמה ארוכה בין אנגלים לצרפתים.

אך אולי, כך תאמרו מן הסתם, אין זה אלא חוט השני העובר בהיסטוריה האנושית כולה?